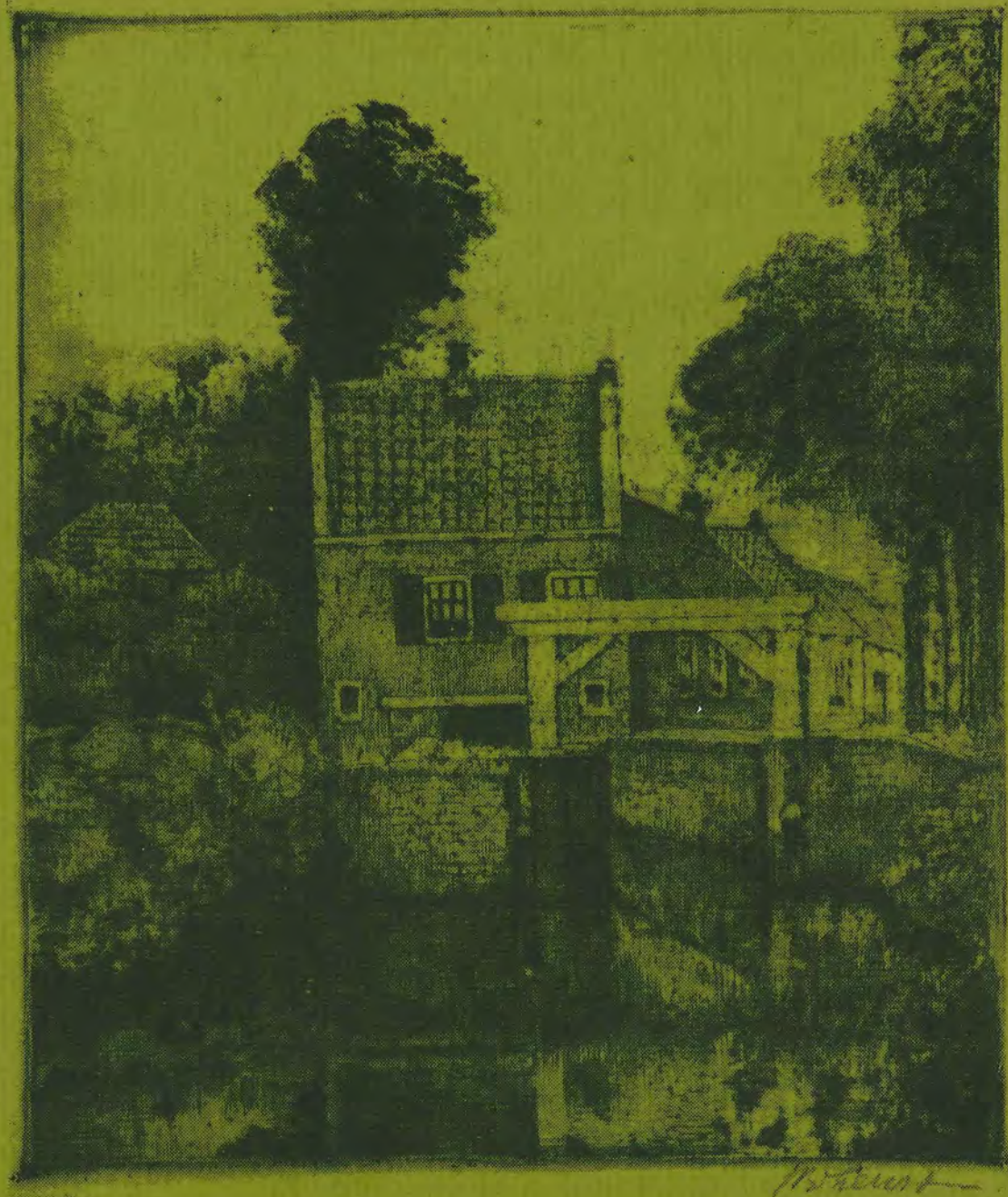

Historische Krings Maarssen

BRINKHOF

AANNEMINGSBEDRIJF

MACHINEKADE 6, MAARSSSEN

TELEFOON

61456

WILT U .....

- een huis, bungalow, flat of boerderij kopen of verkopen?
- een taxatie laten verrichten door beëdigde taxateurs?
- een passende verzekering sluiten?
- een financiering of hypotheek nemen?
- of alleen een persoonlijk advies over deze zaken?

UW MAKELAAR

UW ASSURANTIE ADVISEUR

Sinds 1935 in Maarssen, Raadhuisstraat 21-a, tel.: 03465-64644
Sinds 1976 in Maarssenbroek, Duivenkamp 739, tel.: 03465-67791

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en omstreken onder nummer V. 476918.

Bestuur: Drs D. Dekker, voorzitter, J.H. Sagel, secretaris, Schokkingstraat 17, 3601 XK Maarssen, tel.: 03465-61457, N. van Tricht, penningmeester, giro: 2907376, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, Mevr. S.W. Talen-Stooker, A. de Zwart, Mevr. J.G. Zwijns-Brink.

Redactie: J.N. Servaas, D. Dekker en A. de Zwart. Redactie-administratie: J.F. Besier, Kemperstraat 2, 3601 WK Maarssen.

9e Jaargang no. 1, mei 1982

Het orgaan verschijnt 4 x per jaar.

Kringnieuws

1. Contributie 1982

Bij dit Periodiek treft U evenals verleden jaar de jaarlijkse acceptgirokaart aan. We verzoeken U beleefd Uw contributie voor 1982 door middel van deze kaart spoedig op de postgirorekening van de Kring over te maken.

Ieder ingeschreven lid ontvangt de Periodieken en derhalve ook zijn of haar eigen girokaart.

De contributie voor 1982 werd op de jaarvergadering vastgesteld en is voor:

a) Gewone leden f 15,00 per jaar

b) Jeugdleden (tot 18 jaar) en tevens elk tweede en volgende lidmaatschap op hetzelfde adres f 10,00 per jaar

Als U de vereniging financieel wat extra wilt steunen, of als U alleen donateur wilt zijn, kunt U Uw bijdrage storten op postgirorekening no.: 2907376 t.n.v. de Historische Kring Maarssen te Maarssen.

2. Jaarvergadering

Op deze vergadering werden de twee aftredende bestuursleden, mevrouw S. Talen-Stooker en de penningmeester, de heer N. van Tricht, met algemene stemmen herkozen. Hierdoor is het bestuur sinds 1978 ongewijzigd gebleven, hetgeen toch wel een bewijs genoemd mag worden van de prettige en goede samenwerking tussen de bestuursleden.

De kascommissie, welke dit jaar bestond uit de leden mevrouw G. Willekes van Putten en de heer J. Spoelstra, controleerde in januari de boeken en bevond alles in goede orde.

3. Adreswijziging

Sinds enige tijd woont onze penningmeester in één der nieuwste wijken van Maarssenbroek. Het adres van de heer Van Tricht is nu Zebraspoor 26, 3605 GB Maarssen.

4. Excursie naar kasteel Amerongen

Hoewel de voorbereidingen in volle gang zijn is er nog weinig definitief mede te delen over de viering van het tweede lustrum in het komend najaar. Voor het volledig programma zult U dus op het Kringnieuws van september a.s. moeten wachten. Wel staat nu al vast dat wij op zaterdagmiddag 9 oktober '82 een busexcursie voor maximaal 50 personen naar het kasteel Amerongen zullen organiseren. Belangstellenden kunnen zich nu reeds voor deze excursie opgeven door het storten van f 13,50 per deelnemer op postgirorekening no.: 711140 t.n.v. de heer J.H. Sagel te Maarssen. Als de excursie volgeboekt is krijgt U het betaalde bedrag zo spoedig mogelijk retour.

De bus vertrekt om 13.00 uur van het Pieter de Hooghplein in Maarssen en zal daar om ca 17.30 uur terug zijn.

Het programma omvat een bezoek aan het kasteel met rondleiding, bezichtiging tuinen, parken en bossen rond het kasteel en het bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer ter plaatse. Verder zal U in het restaurant een kopje koffie of thee aangeboden worden.

5. Kijken naar Monumenten in Nederland, deel II

is een boek dat evenals het gelijknamige eerste deel, dat in 1979 verscheen, gebaseerd is op een serie vouwbladen van de afdeling voorlichting van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. In het boek komen de volgende onderwerpen aan de orde, historisch straatmeubilair, vestingwerken, klokken en torenuurwerken, kleur en schilderijen en historische orgels. Dit deel zal 112 pagina's omvatten, waarvan 32 in vierkleurendruk en de rest in zwart-wit. Het formaat is wederom 20 x 27,5 cm. Bij de Nationale Contactcommissie Monumentenbescherming aangesloten organisaties,

zoals de Historische Kring Maarssen, kunnen dit boek aan hun leden verkopen voor f 18,50. De vastgestelde verkoopprijs in de boekhandel is f 22,50.

Aangezien de Kring minimaal 100 ex. ineens moet bestellen en betalen om voor de korting in aanmerking te kunnen komen, is het noodzakelijk dat belangstellende leden hun bestelling, liefst schriftelijk, opgeven bij de secretaris, de heer J.H. Sagel, Schokkingstraat 17, 3601 XK Maarssen. Bij voldoende deelname kan dan spoedig met de aflevering begonnen worden. Ook het eerste deel van dit boek is nog verkrijgbaar à f 18,00 en kan indien gewenst ook besteld worden.

J.H. Sagel

IN DE LANEN - DE PLANKJESLAAN

In april 1768 schrijft Mr J.E. Huijdecoper van Goudestein in zijn kasboek, dat hij tien gulden, zeventien stuivers en acht penningen heeft uitgegeven voor het spitten in de lanen. Voor de lezers van nu was het duidelijker geweest als hij in de Lanen had geschreven, met een hoofdletter. Nu zouden sommigen zich verwonderd kunnen afvragen, of Huijdecoper die prachtige lanen van het park Goudestein had laten ompspitten. Niets is minder waar. In de Lanen was en is, voor oudere Maarsseenaars nog steeds, de aanduiding van dat gedeelte van Maarssen waar je o.a. de Kortelaan, de Klokjeslaan, Driehoekslaan, Donkerelaan, Zogweteringlaan en de Diependaalsedijk vindt.

Raadpleeg je het oude bevolkingsregister van 1860, dan blijkt zelfs dat de watermolen in de Maarsseveensepolder, die tot 1931 ter hoogte van het Machinegemaal langs de Molenvliet stond, officieel aangeduid werd met: Lanen 143, watermolen. Die aanduiding Lanen gold in de periode 1880 - 1890 voor vele huizen, zo ook voor de boerderijen en boswachterswoningen, waarvan we nu zeggen dat ze aan de Zogweteringlaan liggen.

De Zogweteringlaan, bestemd en als zodanig geliefd was wandeldreef, maar ondanks verbodsbepalingen helaas misbruikt door hardrijdende bromfietzers, werd in de vorige eeuw door de bewoners van de Lanen, Plankjeslaan genoemd. Sprak men aanvankelijk in ambtelijke stukken van de 'zogenaamde' Plankjeslaan, in het bevolkingsregister van 1860 - 1880 worden een vijftal boerderijen en woningen officieel aangeduid met Plankjeslaan, 138 t/m 142. De naam dankt zijn ontstaan aan de drie plankjes, die over een doorwaadbare plaats lagen, waar de laan nu nog zijn laagste punt heeft en waar een sloot, komende van de Diependaalsedijk, tegenwoordig vergeefs

De Kwakel in de Plankjeslaan

probeert over het pad in de Zogwetering te komen. Aan een zijde bevond zich een leuning, die het dikwijls moest ontgelden bij de spelende en in de zomer, badende jeugd. De Zogwetering bood de kinderen uit de Lanen een prachtig speelterrein op de ruim honderd meter lange, en op die plaats brede, strook tussen pad en wetering. Ze noemden die strook het Brede bos. Aan de zuidzijde bevond zich de Drie Plankjes en aan de noordzijde de Kwakel (zie foto) die over de wetering liep, die de Zogweteringlaan doorsneed. De wetering was de Molenvliet die als molengang van de eerder genoemde watermolen diende. Via een sluisje, ongeveer op de plaats waar de Diependaalsedijk en het Zandpad samenkomen, liep de Molenvliet in de Vecht. De Molenvliet is na de oorlog ge-

Boerderij 'De Croesen' (Het Grote Gras).

dempt. Lopende over de Zogweteringlaan, richting Machinekade, ziet men tegenwoordig enige tientallen meters vóór de boerderij van Jac. de Rooij, rechts, tussen twee sloten de kavel grond waar eens de Molenvliet liep. De Kwakel (=kwaak, een hoge smalle voetbrug die met trappen of schuine planken aan weerszijden opgaat) werd daar aangebracht om de watermolenaar, die visrecht had, gelegenheid te geven met zijn bootje en fuiken de Zogweteringlaan te passeren.

Het heldere water van de Molenvliet daar bij de Kwakel was zeer aantrekkelijk voor jeugdige zwimmers. Maar deze openbare badgelegenheid kende ook haar gevaren. Zo lasen we: *'dat op 12 mei 1858, terwijl enige kinderen in de zogenaamde Plankjeslaan wandelden, bij het overgaan van enen Kwakel het tienjarig dochttertje van apotheker Joha in een brede, diepe wetering viel. Het kind zou zeker zijn verdrongen ware het niet dat Jacobus Huussen, werkmán op Gansenhoeft, op het hulpgeschrei was toegeschoten en door onmiddellijk in het water te springen met levensgevaar het reeds zinkend meisje van een wisse dood had gered.'*

Laten we nu de Zogweteringlaan aflopen en beginnen bij de boerderij van J. Spelt, Zogweteringlaan 2. Met feiten uit het gemeente-

archief opgediept en vooral met de gegevens verkregen door gesprekken met de 92-jarige heer Chris van Ginkel, in de wandeling Ome Chris genoemd, moeten we in staat zijn, de lezers die meewandelen, als gids te dienen. *'Toen v. d. Meent hier nog zat, bestond die boerderij uit twee oude gebouwtjes en liepen er 14 à 15 koeien'*, zegt Ome Chris. *'De grote nieuwe boerderij is van ± 1900.'*

In 1829 woonden in het ene oude gebouw, genaamd de boerderij het Kleine Gras, Jansje de Kruif, 53 j, landvrouw en Jan Niekerk, 26 j., arbeider, Anthonie Niekerk (22 j.), Cornelis Niekerk (16 j.) en Anna Marie Niekerk (13 j.). In het tweede *'gebouwtje'*: Arie de Ruijter (35 j.) uit Utrecht, arbeider met vrouw en drie kinderen. Omstreeks 1850 komt hier Jan van de Meent (geb. in 1808) daggelder, maar in 1860 staat er achter zijn naam veehouder. Zijn zoon Theunis (geb. in 1843) neemt het bedrijf over en blijft hier tot 30 september 1901. Dan laat Jacob Spelt, geb. 3 dec. 1870, de huidige boerderij bouwen.

Lopen we nu naar de volgende boerderij, dan zien we links eerst de Klokjeslaan en vervolgens de Kortelaan. In beide lanen deden tot 1912 afsluitbomen dienst als tol: in de Klok-

Boerderij 'De Croesen' (Het Grote Gras).

jeslaan ter hoogte van fruitteler Versteeg en in de Kortelaan ongeveer op dezelfde hoogte, dus even voorbij de Driehoekslaan.

Waar bij de Zogweteringlaan de Kortelaan begint, vinden we de boerenhofstede de Croesen (ook het Grote Gras genoemd). Deze hofstede staat al getekend op een kaart van 1650. Het fraaie metselwerk, te zien op oude afbeeldingen, is bij een noodzakelijke restauratie door een pleisterlaag aan twee zijden aan het oog onttrokken. De boerderij heeft de vorm van een T-huis. Boerderijen met een T-vormige plattegrond zijn karakteristiek in het Utrechtse rivierengebied; meestal hebben ze een opkamer boven een hooggelegen kelder, kruisramen en een zadeldak, zoals ook hier. Mèt Ome Chris interesseren we ons voor de mensen die in de vorige eeuw op de Croesen woonden. In 1829: Jacobus van der Manden, 80 j., landman R.K., gehuwd met Willemijntje van den Berg, 70 j. Inwonend: Evert Goedhart uit Achttienhoven, 39 j., dienstbaar en Willemijntje Berk, 17 j., dienstbaar.

In 1850: Anthonie van Ginkel (geb. 1811), landbouwer, uit Breukelen St. Pieter, N.H., gehuwd met Arisje van Zelm (1809). Hun kinderen: Jan (1834), Christiaan Jan (1839),

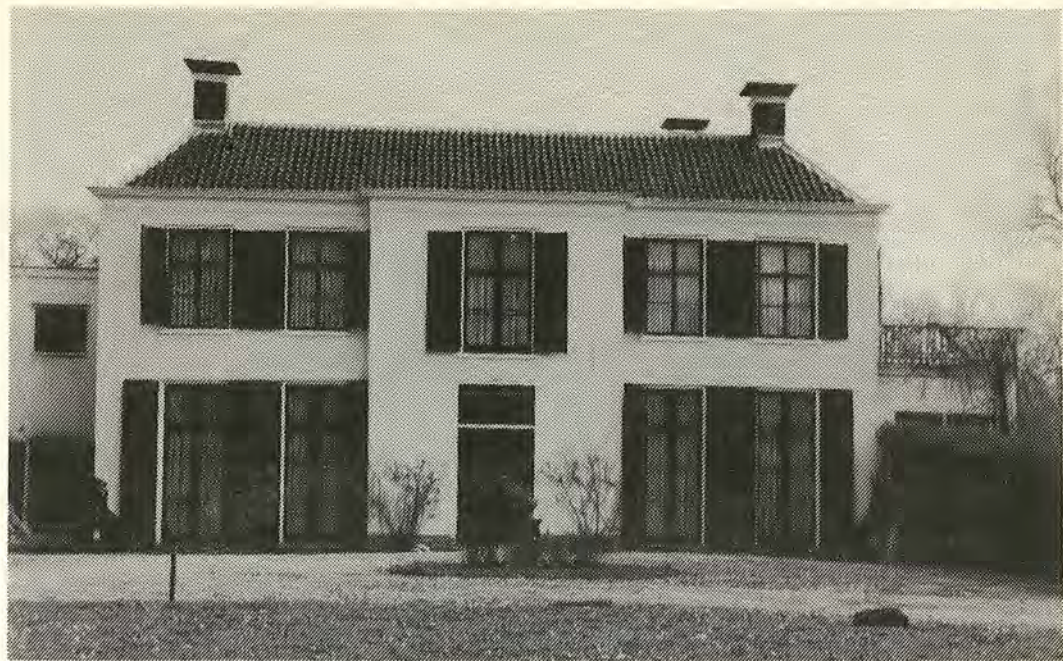
Joost (1842), Arie (1845), Heintje (1835), Gijssje (1844), Errisje (1851), Ernestus (1855), Gerrigje (1857).

Inwonend: Hendrika Bekker (1815). Later ook: Judith v. Straten (1847) dienstbode en Cornelis v.d. Broek (1847) knecht.

Hierbij tekent Ome Chris aan dat zijn grootvader, de genoemde Anthonie van Ginkel, vertelde dat er veepest uitbrak bij zijn ruim twintig koeien en dat hij de opdracht kreeg van Huijdecoper (zijn pachtheer en burgemeester van Maarsseveen) de koeien af te maken. Zijn grootvader weigerde. Ofschoon maar één koe overleed, moest hij toen de Croesen verlaten. Evenwel mocht een van zijn zonen het bedrijf op de Croesen voortzetten. Er werd geloot en Joost (geb. 1842) was de gelukkige. Grootvader verhuisde met de andere kinderen naar Blijendaal aan de Machinekade. Daar volgde Ernestus (geb. 1855), de vader van Ome Chris, hem later op. Joost trouwde met Alida de Kruif en kreeg 7 dochters en 4 zonen. Zijn opvolger op de Croesen was Sijmen van de Geer.

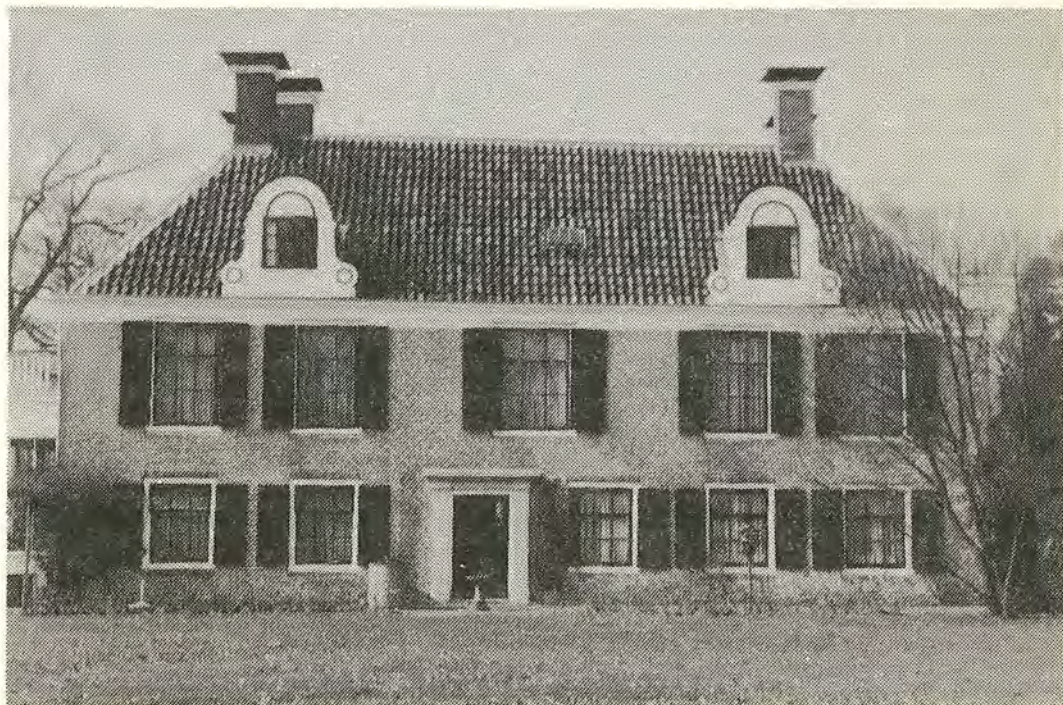
Voorbij de Kortelaan, waarvan het gedeelte tot de Driehoekslaan ook het van Ginkelslaantje werd genoemd, vonden we in de

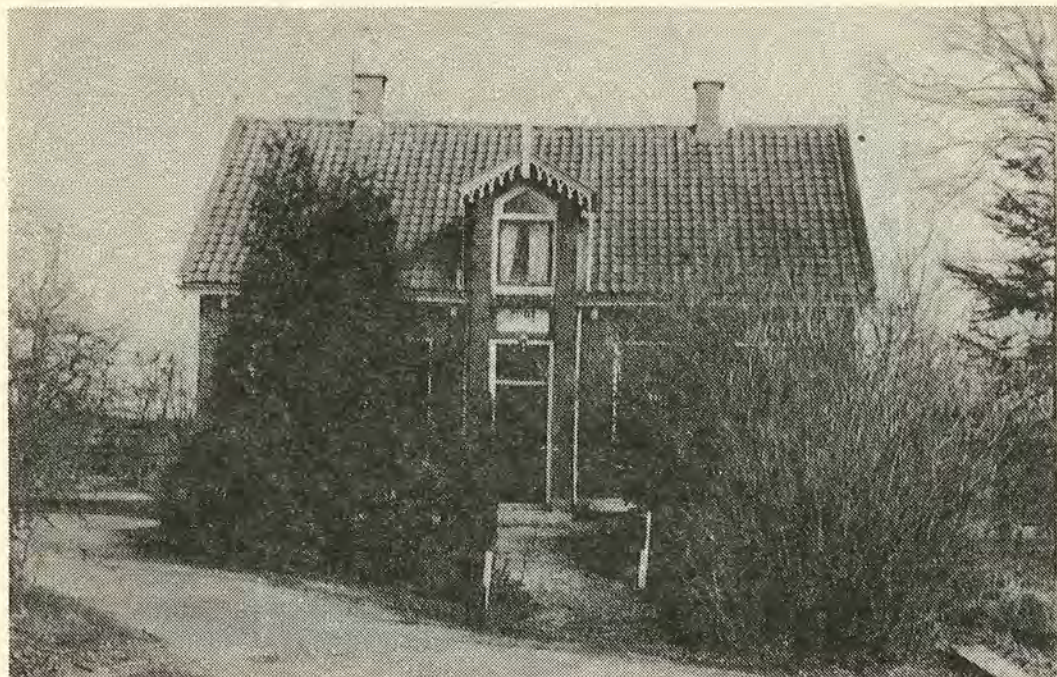

Voorzijde van Leeuwenburg

Achterzijde van Leeuwenburg

De 'nieuwe' boswachterswoning' van 1891

vorige eeuw, zowel links als rechts van de Zogweteringlaan uitgestrekte griendbossen. Nog voor de Donkerelaan staat nu het huis met het jaartal 1891. Zowel dit huis als zijn voorganger was boswachterswoning. In het oude huis woonde in 1829 boswachter Harmen Gosker, uit Osnabrugge, die later werd opgevolgd door Jan Versteeg (1802) uit Liende, gehuwd met Maria van Dijk (1807). Eén van zijn zonen, Willem Versteeg (1830), betreft in dezelfde functie het nieuwe huis van 1891. De boswachter was tevens opzichter over de mensen die in het bos werkten. Met het luiden van een bel - die vroeger op de oorspronkelijke boswachterswoning stond en bewaard is gebleven - werd begin en einde van hun werk aangekondigd.

De griendbossen waren in de tweede helft van de vorige eeuw zeker geen wilde moerasbossen meer. De wilgebomen stonden keurig op rij en vroegen om veel onderhoud. Ome Chris herinnert zich een grote houten loods op die plaats waar nu tegenover de Donkerelaan een nieuwe bungalow staat. Tientallen mensen hadden hier hun werk. De wilgetenen gingen naar de mandemakerijen, maar het rijshout werd ook gebruikt bij de grote

waterstaatswerken. Zo vertelt de heer P. Buijs, een geboren en getogen Lanenbewoner, dat de griendbossen bij Gansenhoeve in de jaren 1920 - 1930 jaarlijks bezoek kregen van griendwerkers uit Valburg (Nijmegen) en dat het rijshout van die akkers gebruikt werd bij de Zuiderzeewerken.

We laten nu de boswachterswoning achter ons, maar kunnen er niet omheen te vermelden dat ook hier een Van Ginkel gewoond heeft en wel een zoon van de eerder genoemde Joost, Dirk van Ginkel, die in de jaren vijftig wethouder is geweest van Maarssen.

Links, naast de Donkerelaan, hebben vele jaren ooievaars hun nest gehad. Hun afwezigheid nu wordt enigszins vergoed door de aanwezigheid in alle seizoenen van de blauwe reigers. Als we tijdens de wandeling nog eens hebben vastgesteld waar de Drie Plankjes lagen, begrijpen we opeens waarom het weiland aan de andere zijde van de wetering nog steeds het Bosland wordt genoemd. In het griendhout van weleer voerde de boswachter strijd met de stropers die het voorzien hadden op de talrijke fazanten en hazen.

Aan het eind van de laan staat, over de wetering, de boerderij het Gras van plaats-

De watermolen in de Maarsseveense polder. Ets van Willem van Leusden.

vervangend hoofdingeland van het waterschap, Jac. de Rooij en er tegenover, aan het wandelpad, het fraai gerestaureerde, zeer oude huis de Hermitage. Deze naam duidt op eenzaamheid en verlatenheid die de oorspronkelijke bewoners voelden, toen zij in de zeventiende eeuw de uitgestrekte moerasbossen en het water voor zich zagen. Maar in de vorige eeuw en ook in het begin van deze eeuw was het allesbehalve de woning van een kluisenaar, want toen huisden hier drie gezinnen onder één dak.

De boerderij Het Gras is in de periode 1845 - 1850 gebouwd. Ongeveer dertig meter van de boezem stond vóór 1845 de woning van **Veenman** Cornelis Vendrig, waarvan het bevolkingsregister zegt, dat hij uit Linschoten kwam, in 1829 drieëndertig jaar en R.K. was. Hij was gehuwd met Johanna van Leersum (34), had toen een dochtertje Elisabeth, 1 jaar oud. Bij hem in huis waren Cornelis Heus (10), Maria Heus (8), Johanna Heus (6) en Hanssie Heus (4). Nog vóór 1850 wordt Vendrig de eerste bewoner van de boerderij 'Het Gras'. Bij zijn naam staat dan **landman**, maar in 1860 is dit veranderd in **veehouder**. Zijn zoon Adrianus volgt hem hier op en maakt op 1 mei 1886 plaats voor Jan de Heer (geb. 1855) uit Zoeterwoude, Z.H.

De 92-jarige Chris van Ginkel weet, dat hij op deze boerderij heeft gewerkt als twaalfjarige en dat J. de Heer toen 17 koeien had. Met de

praam voeren ze in de zomer naar het achterste stuk van het land om de koeien te melken. Gelet op de aantallen koeien waren de benamingen het Gras, het Kleine Gras en het Grote Gras in de vorige eeuw juist. De boerderij van J. Spelt, Zogweteringlaan 2 is nu echter niet meer klein te noemen. Na J. de Heer kwam in 1907 Adrianus Theodorus de Rooij (1876) uit Breukelen als veehouder op het Gras.

De Hermitage (aangeduid als Heremitage op een kaart van ± 1670), verloor een gedeelte van zijn erf, groot twee roeden = 28 m², toen in 1860 J.N. Bastert als gemachtigde van het bestuur der Vereniging tot droogmaking van de Tienhovense en Maarsseveense plassen die twee roeden kocht. Toen verplichtte de vereniging zich een uitweg te maken naar en van de Vechtdijk met een glooiende oprit; dat werd de zuidelijke boezemkade die ongeveer twintig jaar geleden opgehoogd en verhard werd en bij het sluisje in het Zandpad overgaat.

De grond had de genoemde vereniging nodig voor de boezemkade, toen de oude Sluisvaart, die met de Zogwetering in verbinding stond, werd verlengd richting Machinegemaal. Zoals gezegd, was het aantal bewoners van de Hermitage groot. In 1850 woonden er achttien mensen: Hemmetje Timmerman (65 j.) weduwe van S. Oostwaard, Lena Kelley (51), koopvrouw, het gezin Bolander, 7 personen, het gezin Bekker, hoofdbewoners, 6

CHOLERA IN MAARSSSEN

Als men tegenwoordig niet direct bij de gezondheidszorg betrokken mensen vraagt wat ze van een ziekte als Cholera weten, kijkt men je verbaasd aan. *'Waarom ben je nu juist benieuwd naar deze, in het tegenwoordige Nederland onbekende ziekte'*, informeert men, *'cholera komt toch alleen in de publiciteit als één van de zuidelijke vakantiecentra er door 'bezocht' wordt?'*

Deze reactie is begrijpelijk want het gevaar dat deze ziekte hier uit zal breken is, vanwege de moderne stedenbouw, zeer klein.

Geheel anders was de toestand in de negentiende eeuw, toen Nederland vijf maal geplaatd werd door een ernstige epidemie van deze gevreesde ziekte, te beginnen in 1832 (met een uitloop in 1833) en die periodiek de kop opstak in 1848/49, 1853-55, 1859 en als laatste en hevigste explosie die van 1866 toen in Nederland 19.000 mensen aan de cholera stierven¹.

Niet alleen kreeg de provincie Utrecht ook te kampen met deze ziekte, maar zelfs in 1866, toen men nog geen geneesmiddelen tegen de ziekte had, maar wel een idee hoe men deze ziekte kon beperken of voorkomen *'scoorde'* men een aantal overledenen in de provincie Utrecht, dat 3 x zo hoog was als het landelijke gemiddelde (15,3 % tegen 5,5 %)².

Zelfs na een aantal maal door de cholera geplaatd te zijn, wisten de doktoren nog niet precies hoe men de bestrijding moest aanpakken, hetgeen het lid van de geneeskundige raad van Noord-Brabant en Limburg, Godefroi, deed verzuchten: *'Even machteloos als weleer, staat men tegenover den algemenen vijand, angstig zoekende naar een redmiddel dat paal en perk kan stellen aan de overal aangerichte slachting. Zal men het vinden? Wij betwijfelen het'*.³ Maar in een rapport van de *'algemene cholera-commissie'* van 1 juli 1866 kunnen we wat meer gegevens over de cholera verkrijgen: *'De cholera besmetting gaat in de eerste plaats uit van de excreta der lijders zelve. In die excreta is aanwezig of vormt zich bij verwijl aan de lucht eene of meer stoffen, die of zelve het vergif uitmaken of zijne verspreiding door de omgeving mogelijk maken'*.⁴

Het zou tot 1883 duren, voordat Robert Koch de bacil zou ontdekken, die deze ziekte verspreidt.

CHOLERA IN MAARSSSEN (1832)

Met het uitbreken der cholera in Nederland (het begin ligt in de havenplaatsen o.a. Scheveningen) gaan de gouverneurs der verschillende provincies de gemeenten aanschrijven dat ze zich moeten voorbereiden op het behandelen van cholera-patiënten. De provincie wordt in districten onderverdeeld en Maarssen en Maarsseveen komen in het 18e district te liggen. Ook de plattelandsgeneesheer van Maarssen G.S. Turk, die toen op de Herengracht woonde, krijgt van de Staatsraad Gouverneur L. van Toulon deze opdracht. Zijn collega A. Vislaak, die op de Langegracht woonde, behandelt wel patiënten, maar in de stukken uit die tijd wordt hij verder nauwelijks genoemd.

DE KOSTEN

Vrij snel na deze opdracht gaat er een klaagbrief terug naar de gouverneur met het bericht, dat er *'zwarigheden zijn gemaakt uit welk fonds de kosten gevonden zullen worden, welke nodig zijn tot aanschaffing van al datgene wat ter behandeling van behoeftige Cholerakranken vereischt wordt.'*

Men wacht echter niet tot dit probleem opgelost is, want in dezelfde brief wordt ook verslag gedaan van hetgeen er al gedaan is. In een latere brief blijkt dat men de kosten wat betreft het inrichten van het ziekenlokaal zal delen met de gemeente Maarsseveen (zie hieronder).

CHOLERAHOSPITAAL

Het schijnt ook toen gebruikelijk te zijn geweest om openbare gebouwen in geval van nood te gebruiken als opvangplaats, want de burgemeester van Maarssen, Dolman, ontvaardt het gebruik van het schoollokaal als *'cholerahospitaal'* en wel wegens zeer goede redenen:

a. *'zoo het schoollokaal gelijkgronds was, zooals in de andere gemeenten, zou het voor een Cholera Hospitaal in veel opzichten de voorkeur verdienen, maar een lijder aan die ziekte die zoo veele trappen te moeten opvoeren, zal aan vele zwarigheden onderhevig zijn'; de onder het schoollokaal liggende raadkamer en de woning van de onderwijzer zouden wat dit betreft wel vol-*

doen maar vallen ook af wegens het feit
 b. *'dat de woninge aan beide zijde door talrijke huisgezinnen bewoond worden'* en ter complettering van de nadelige punten van dit gebouw wordt bovendien nog vermeld dat
 c. *'het gebouw zelve in de nabijheid van eene smeersmelterij gelegen is, en daardoor blootgesteld aan nadeelige dampen en uitwazemingen'*. Het schoollokaal annex raadszaal annex onderwijzerswoning bevond zich in het pand waar nu de firma Telkamp zijn zaak heeft en de smeersmelterij bevond zich daar tegenover op de plek waar nu de garage van Mastenbroek zich bevindt.

Waar moest men de zieken dan onderbrengen? De burgemeester laat het oog vallen op de beide huizen (onder één kap) achter Richmond (Terkamp), *'die zijn gelegen in de nabijheid en toch even buiten het Dorp; deze zijn gelijk met de grond; er zijn geene woningen daarnaast; er kunnen 8 zieken in verpleegd worden'*.

De kans dat er meer mensen tegelijkertijd in opgenomen moeten worden, wordt door de burgemeester niet groot geacht, *'omdat de gemeenen man liever in eigen woning zal geholpen worden en het Lokaal het meest voor dienstlieden zal moeten dienen'*.

Verdere voordelen van de beide huizen waren, dat ze *'voorzien waren van twee ruime vertrekken en in dezelve bevindt zich een zuivere putwaterpomp en een klein vertrek tot dadelijke afzondering van lijken'*. Men begint de beide huisjes vast in te richten en er dient een kleine verbouwing plaats te vinden. Er moeten een klein raam en een luchtgat in komen. De zijmuur van één van de huisjes (waar dat luchtgat en het raam in moesten komen) grenst aan de tuin van de Portugese Israëlietische Kerk. Deze bevond zich tot 1839 op de plaats van de huidige muziekschool en de ingreep wekt de ergernis van de bij deze kerk wonende voorzanger J. Labatt jr., die een hooglopende ruzie met burgemeester Dolman begint, hetgeen blijkt uit een brief van 7 augustus 1832 aan de Gouverneur, waarin staat, dat de heer Labatt zich *'op zeer onbetamelijke wijze'* heeft uitgelaten tegen de burgemeester en hij *'heeft zelfs in het bijzijn van den Burgemeester zich niet ontsien om het luchtgat met steenen digt te stoppen. - Vóór het raam is op eenen kleinen afstand op last van genoemde kerkmeester een houten schot geplaatst om zooveel mogelijk aan ons daardoor het licht en de lucht te belemmeren'*.

De burgemeester schijnt niet de bevoegdheid te hebben gehad (noch als burgemeester, noch als voorzitter van het 18e district ter bestrijding van de cholera) om in te grijpen, want in dezelfde brief vraagt hij aan de gouverneur *'om den . . . kerkmeester ernstig over de bewuste zaak te onderhouden en hem voor te dragen, dat hij door zijne handelingen de algemeene minachting grootelijks verdient'*.

Op een kaart van Maarssen uit 1830 zijn de beide huisjes niet ingetekend, maar als we het voorgaande nog eens overzien, dan lijkt de situering van de huisjes (achter Richmond-raadszaal-schoollokaal-onderwijzerswoning-Terkamp . . . gelegen tegen de tuinmuur van de Portugese Israëlietische Kerk-1839 afgebroken-huidige muziekschool) op de plaats waar nu Bonhoff woont, wel aannemelijk.

INVENTARIS

Om de kosten te verdelen spreekt de burgemeester van Maarssen met de burgemeester van Maarsseveen (Van der Helm) af, dat Maarssen de benodigheden voor ruim vijf kribben zou leveren en Maarsseveen dit zou aanvullen tot acht.

Burgemeester Dolman noemt de benodigheden in een rapport aan de gouverneur:

- *Vijf eenmanskribben, elk voorzien van een welgevulde stroomatras, kaffen hoofdkussen, twee lakens en twee wollen deekens;*
- *een draagbaar, met stroomatras, kaffen hoofdkussen, twee groote wollen deekens en een waschdoeken overkleed;*
- *acht ledige Seltserwater kruiken⁵, wel gekurkt;*
- *acht wollen zakken ter inwikkeling van die kruiken;*
- *acht wolle lappen tot wrijving der lijders;*
- *twee baayen hemden met kappen;*
- *vier steekbekkens met deksel;*
- *vier braakbakjes;*
- *een grote vuurmand;*
- *eene badkuip;*
- *zes scheurlakens voor pappen;*
- *50 nederlandsche ponden haverdegort⁶ en een anker goede roode wijn⁷.*

De bierbrouwerij (de Eenhoorn) heeft beloofd dat er voortdurend kokend water beschikbaar zal zijn.

VOORLICHTING BEVOLKING

Als *'voorlichtingsambtenaar'* wordt de veldwachter ingeschakeld, die een uittreksel krijgt van een rapport over de bestrijding der cholera

'met last aan den ambachtsman en in het algemeen, de minvermogene volksklasse, op eene gepaste wijze de daarin voorkomende raadgevingen en bevelen aan te prijzen en krachtdadig op het gemoed te drukken.'

DE CHOLERA-EPIDEMIE EN ZIJN SLACHTOFFERS

Over de epidemie zelf en het aantal slachtoffers valt in het gemeente-archief van Maarsse vrij weinig te vinden. Dat de ziekte wel degelijk in de provincie en de stad Utrecht heeft gewoed, blijkt uit de trieste cijfers die de Utrechtse Courant op 16 november 1832 publiceert over de periode sedert het uitbreken der epidemie in Utrecht (19 augustus) en de vermelding dat er geen cholera-patiënten meer zijn (16 november).

In Utrecht en de *'buitensteden'* heeft men 708 cholera-zieken gehad, waarvan er 411 zijn hersteld en 297 zijn overleden. Dat de ziekte in het jaar daarop weer de kop op zou steken, wist men in november ook niet.

In het Rijksarchief in de Provincie Utrecht aan de Alexander Numankade werd meer gevonden. Hier ontdekte ik de (bijna) volledige rapportage van burgemeester Dolman (voorzitter van het 18e district, ingesteld ter bestrijding van de cholera) aan de gouverneur, maar bovendien nog een brief van de gouverneur van de provincie Utrecht aan de burgemeester naar aanleiding van een werkbezoek aan deze gemeente.

Het schijnt hier niet erg fris te hebben geroken tijdens dat bezoek, want bij terugkomst schrijft hij: *'Zoo is het van een wezenlijk gewicht op middelen bedachtzaam te zijn opdat de sloten welke eene voor de gezondheid hoogst schadelijke lucht verspreiden naar behooren gezuiverd en zoo mogelijk van versch water worden voorzien'*⁸. Een kwalijke zaak met het naderen der cholera-epidemie! Maarssen blijkt dan ook niet gespaard. Bij de gevonden tabel, die eind september afsluit, maar wat betreft Maarssen, Maarsseveen en Maarssenbroek geen nieuwe gevallen meer bijkomen, heb ik de namen van de slachtoffers (op één na, namelijk die van 2 september) kunnen vinden. We beginnen met MAARSSEN.

13 september - de beurtschipper van Maarssen op Amsterdam, Hermanus van Eijk, *'welke aan de riviere de Vecht alhier woonachtig is'* laat dokter Turk komen en overlijdt dezelfde dag.

15 september - Hendrik van Hulst, scheepstimmerman te Maarssen, overlijdt 's morgens om 8 uur.

18, 19 september - Dokter Turk wordt geroepen bij: Gijsbert Lagerwey, wever, oud 43 jaar, *'behoefstig, doch niet bedeed'*.

Gerritje Nodé, huisvrouw van Christiaan Hardenbol, fruitverkoopster, oud 49 jaar, *atbehoefstig, doch niet bedeed'*, aan de Kaatsbaan. Jan Ros, schoenmaker, oud 51 jaar, woonachtig aan *'den Daalschendijk'*.

Jan Ros overlijdt 22 september en Gijsbert wordt 26 september hersteld doorgegeven samen met Gerritje Nodé (hoewel de data op de Dagelijksche Staat niet helemaal overeenkomen met die der rapporten; men haalt de datum van het rapport en de datum van de hersteldverklaring door elkaar).

De laatste die onder behandeling genomen wordt is:

26 september - Thomas den Daas, werkman, oud 41 jaar, *'behoefstig doch niet bedeed'*; hij wordt 3 oktober (staat dus niet op de Dagelijksche Staat) hersteld opgegeven.

MAARSSEVEEN. Hier komen de aantallen wel overeen, maar van de data klopt niet zoveel.

11 september - aangetast is de 12-jarige dochter van L.A. van Brussel, boekhandelaar woonachtig . . . aan de Vecht. Overlijdt dezelfde dag (Dit klopt niet met de Staat).

16 september - Matthijs Houssart, paruikenmaker te Nieuwmaarsseveen. 59 jaar *'niet bedeed, doch behoeftig'*, overlijdt dezelfde dag in zijn huis (Op de Staat een dag later).

18 september - Gerardus Houssart, zoon van Matthijs, oud 16 jaar, overlijdt 19 september (oproep Turk en overlijden staan genoteerd op 17 september).

19 september - kind van Arnuldus Mientjes, 1½ jaar (onder behandeling van Vislaak). Ze wordt de 24e hersteld verklaard (op de Staat de 29e).

MAARSSENBROEK blijft (verder weg van de rivier!) grotendeels gespaard van de cholera. Hier wordt dokter Vislaak op 16 september bij de huisvrouw van Harmen Duikersloot, landvrouw, geroepen. Een dag later wordt zij al hersteld verklaard.

Als we naar onze buurgemeente Breukelen kijken, dan schijnt men daar gespaard te blijven voor de epidemie, want de ene dode

en de enige patiënt die daar genoteerd staat, is Hendrik Oudenrijn, schipper, oud 42 jaar, maar deze patiënt komt uit Schalkwijk. Maar in augustus en september 1832, als de cholera weer de kop opsteekt, gaat de ziekte aan Maarssen voorbij en slaat in Breukelen extra hard toe: in Breukelen St. Pieter en Breukelen Nijenrode worden 33 mensen aangetast, waarvan er maar liefst 18 overlijden.

1848/49 GEEN VERBETERING

In deze periode wordt Maarssen weer bezocht door de gevreesde ziekte en nu zenden de geneesheren Turk en Vislaak (dezelfden als 18 jaar daarvoor) regelmatig verzamelstaten der opgenomen, herstelde en overleden patiënten naar de gouverneur der provincie Utrecht.

Deze verzamelstaten zijn helaas niet volledig bewaard gebleven, maar uit de onvolledige gegevens is wel op te maken, dat de ramp groter was dan in 1832. Over de maanden november/december 1848 wordt door de beide doktoren melding gemaakt van 27 mensen die werden aangetast, waarvan er 10 overlijden; onder de overledenen bevinden zich 6 kinderen. De overledenen zijn:

Arie Stoker, 7 jaar; Petrus Rikkelmann, 3 jaar; Gijsbertus Versteeg, 7 jaar; Willem van 't Velt; zijn oudste dochter wordt ook aangetast, maar herstelt; Leonardus Aloysius Boegborn, 3 jaar; Jacobus van Odijk; Cornelia Visser, 13 jaar; Sebastianus Stoker, 43 jaar; dochter van E.J. van Doorn; Leentje Fesselhof.

Bij de herstelden komen we de volgende namen tegen: Houssart jr. uit Maarsseveen, wiens vader in 1832 aan de cholera is overleden, Kuyl de Schoenmaker (en zijn dochter) en ene Ketel op Ganzenhoef.

Dokter Vislaak plaatst bij zijn verzamelstaat de volgende opmerking: *'Uit dezen staat zal genoegzaam blijken, dat alle de lijdenden . . . tot de behoeftige klasse behooren.'*

Verdere gegevens omtrent het hospitaal en de bestrijding zijn nu niet voorhanden.

Wel verbaast het mij, dat er nergens sprake is van opname in dit hospitaal, of zou de opmerking van burgemeester Dolman, dat over het algemeen de mensen liever thuis behandeld worden en daar ook liever hun laatste uren doorbrengen toch uit zijn gekomen? Dan zou het hospitaal alleen zijn nut hebben gehad voor Ketel van Ganzenhoef.

SCHIJNDOOD

Het is begrijpelijk dat tijdens een periode van grote sterfte de bevolking bang wordt, dat er te snel wordt geconstateerd, dat de dood is ingetreden en dat, om verdere besmetting te voorkomen, te snel wordt begraven. Verhalen over mensen die levend begraven worden, zullen dan ook in deze tijd een gewillig oor hebben gevonden. Deze stelling wordt bevestigd door een schrijven van de gouverneur van de Provincie Utrecht, F. van de Poll, aan de *'Stedelijke en Plaatselijke Besturen in de provincie Utrecht'*, waarin hij opdraagt *'dat om tot de vereischte volkomene zekerheid van den dood te geraken, de lijken van aan de cholera overledenen aanvankelijk worden nedergelegd op stroo of op eene matras in een daartoe in de nabijheid van de begraafplaats interigten lokaal onder behoorlijk toezigt van iemand, die dezelve bij tusschenpozen bijv. van eenige uren zal behoren te bezoeken, en die bij het bespeuren van eenen schijn-doodte, terstond de middelen, welke in dat lokaal moeten voorhanden zijn tot opwekking der terugkeerende levensgeesten zal aanwenden, dat in dat geval ten spoedigste een geneeskundige zal moeten ontboden worden, ten einde hetgeen verder noodig mogt zijn, te beproeven'*.

EPILOOG

Met vrij summier bronnenmateriaal heb ik geprobeerd een schets te geven van de Maarsse reactie op de cholera in de eerste helft van de 19e eeuw. Deze schets is tevens een inlossing van mijn belofte aan Dick Dekker om regelmatig een artikelje voor de Historische Kring te produceren.

drs W. Smits

AANTEKENINGEN:

1. Jaarboekje Oud Utrecht, 1950, p. 133.
M.A. van Melle - De cholera-epidemie van 1866 in Utrecht.
2. Idem (zie 1).
3. Godefroi, M. - De Cholera en de Openbare Gezondheidsregeling in Nederland, 's-Hertogenbosch 1866, p. 5.
4. Rapport aan den minister van Binnenlandsche Zaken over de desinfectie met betrekking tot de Cholera, uitgebragt door de algemene cholera commissie, 's-Gravenhage 1866, p. 4.
5. Koolzuurhoudend bronwater.
6. Haverdegort of haverwort: pap van gepelde haver.
7. Archief Provincie van Utrecht, inv. nr. 8798, brief van 7 augustus 1832.
8. Archief Provincie van Utrecht, inv. nr. 1291, brief van 18 augustus 1832.

De Vechtbocht tussen Geesbergen en Cromwijck (I)

Op de vraag waarom Amsterdamse kooplieden in het begin van de zeventiende eeuw als plaats voor hun landhuizen de Vechtbocht tussen het sluisbruggetje bij Geesbergen en Cromwijck kozen, kan men gissenderwijs vele antwoorden geven. Gissen doet missen, zegt het spreekwoord, maar voor de hand ligt dat de schoonheid van deze omgeving op hen een grote aantrekkingskracht heeft gehad. Een andere reden kan zijn, dat de grond door vervening goedkoop was geworden. De turfgraverij zal de oppervlakte van de duurder landbouwgrond sterk verminderd hebben. De Huijdecopers, die in 1608 de hofstede *'De Gouden Hoeff'*, het oorspronkelijke Goudenstein, kochten, mochten zich vanaf 1640 na bemiddeling van de Stadhouder, Heer van Maarsseveen noemen. Zij breidden na 1640 door aankoop hun Goudensteinse landen, vroeger een gedeelte van de Ambachtsheerlijkheid Maarssen, steeds verder uit. Zo kopen zij in 1649 van de erfgenamen van Sebastiaan van Geesbergen, de Huizinge en Hofstede genaamd *'Op Geesbergen'* met de hof, boomgaard, hennipakker en vier kampen weiland. Geesbergen, met schilddak, luiken en brede deuren, heeft met zijn ijzersterke constructie de tand des tijds met succes weerstand geboden. Hier woonde in de achttiende eeuw de Portugees-Joodse familie Franco Mendes, die onder zijn zonen de beroemde dichter en wijsgeer David telde. Wanneer wij ons in de aflevering bepalen tot de huizen die in een lange rij langs de Sluisvaart (de boezem) tot aan het huidige gemaal bij de oude Joodse begraafplaats hebben gestaan, dan valt op, dat men in de naaste omgeving van Geesbergen met de ruimte moest woekeren om maar een uitweg naar het Zandpad te krijgen. Leeuwenburg kreeg die uitweg via *'een snibbetje voor uijt ten Vecht'* en had dan ook een koepel aan het Zandpad dicht naast die van Neerbeek. De kleinere van Leeuwenburg werd in de vorige eeuw afgebroken. De grotere, enige jaren geleden fraai gerestaureerd, siert thans de Vechtbocht bij de ingang van de tuin die nu geheel bij Leeuwenburg behoort. Leeuwenburg was eigendom van de familie Huijdecoper tot 1657. Het droeg toen de

naam Spruijtenburg, maar ook die naam was niet de oorspronkelijke. Bij de overdracht in 1657 wordt vermeld dat het *'te voeren'* Boekendaal heette, waarschijnlijk de naam van een boerenhofstede die verbouwd of ingericht werd als landhuis of *'lustplaats'*. Jammer is dat we de deskundige mening van Dr R. van Luttervelt missen, die in *'De Buitenplaatsen aan de Vecht'* 1948, nauwelijks aandacht aan Leeuwenburg heeft besteed. Immers, gelet op de bouwstijl van de huidige achterzijde van Leeuwenburg, mogen we veronderstellen dat dit de voorzijde was van het Spruijtenburg van weleer. De lange, gestileerde gevel, evenwijdig aan de Sluisvaart, heeft door zijn vensters het open karakter van een voorgevel, die in het vroege begin van de 17e eeuw is opgetrokken.

Hoe anders is de huidige voorzijde, die men aanschouwt als je via de oprijlaan naast de koepel, Leeuwenburg nadert. Onmiddellijk valt de hogere bedaking op, vergeleken met de achterzijde. Deze gevel heeft een ondiep risalerend middengedeelte en vensters van grote afmetingen met luiken. De strakke daklijsten accentueren op hun beurt weer het horizontale karakter. Ornamenten ontbreken. Vooral de vensters, zgn. empire-vensters, doen vermoeden dat dit gedeelte eind 18e eeuw gebouwd is. Zeer waarschijnlijk kreeg het landhuis toen zijn nieuwe naam, die al voorkomt in de staat van rekeningen en lasten van het gerecht Maarsseveen over 1789. We vonden daar de aantekening dat op 20 augustus de chirurgijn J. van der Horst medicamenten had geleverd en een aderlating had toegepast op *'een vrouwspersoon, gevonden bij de buitenplaats Leeuwenburg'*.

Leeuwenburg, bestaande uit twee huizen, elk met eigen bedaking, en een hoogteverschil tussen de begane vloeren van dertig centimeter heeft dus zeer waarschijnlijk vóór 1789 zijn huidige vorm gekregen (de serre en de uitbouw links zijn tussen 1927 en 1952 aangebracht, toen de familie Huijdecoper hier woonde. Op Leeuwenburg woonden tot ± 1800 Portugees-Joodse kooplieden: David Cardoso tot 1697, Salomon de Lima en

Geesbergen ± 1900.

vervolgens Joseph Suasso de Lima.

Vondst in een tuin nabij de Machinekade Bij tuinarbeid achter hun huis, vonden de kinderen van de familie IJsbrandij grote blauwe kralen, identiek aan de kralen die in 1956 gevonden werden tijdens de bouw van huizen aan de Parkweg. De kralen van lazursteen, in een kleur van Italiaans azuro, werden in de achttiende eeuw, nadat ze met tras (een specie van tufsteen) aangevoegd waren, als garnering gebruikt voor plateaus in waterwerken. De 'Parkwegkralen' (lang 2½ cm) hebben dienst gedaan in de waterwerken, die op aanwijzing van Daniël Marot in de tuinen van Huis Ter Meer zijn aangelegd. Het is bekend dat de bewoners van de landhuizen aan de Vecht kosten noch moeite spaarden om hun tuinen te verfraaien en daarvoor van heinde en verre de benodigde materialen lieten komen. De vondst is een duidelijke aanwijzing, dat in de onmiddellijke omgeving van de villa Machinekade 5, gelegen op

de plaats van het vroegere Sluijsoort, een van de luisterrijke fonteinen lag, gelijk aan de waterwerken die Marot liet aanleggen in de tuinen van Ter Meer. De oorspronkelijke eigenaars van de gevonden kralen zullen op Neerbeek gewoond hebben, dat in 1659 door Huijdecoper wordt verkocht aan Lockfir? (onleesbaar op de door ons geraadpleegde kaart Rijksarchief Top.cat. 169). Daarna wordt Neerbeek achtereenvolgens eigendom van Bijleveld (1677), Blom (1680) en Halmael (1682).

Gelet op de verkoopprijzen, vermeld op genoemde kaart, moet Neerbeek ongeveer even groot zijn geweest als Geesbergen. De notariële akten uit de vorige eeuw geven hiervan de volgende beschrijving:

1840: *eene Heerenhofstede of Buitenplaats thans genaamd Vreedelust, vroeger Neerbeek, bestaande in ene Heerenhuizinge, stalling en koets-huis, druivenkast, koepel en aanlegsteiger aan de Vecht.* In 1841 koopt J.H.G. Kenkel die op Vreedelust woont: een perceel bouw- of aard-

Geesbergen aan het Zandpad. Aan de horizon, rechts, Heuvelsoord, geamoveerd in 1969.

appelenland met schuurtje en houtgewas daarop staande genaamd Sluijsoort. Maar Sluijsoort was voorheen zeker meer dan een schuurtje. In 1726 verkoopt Karsseboom dit buiten voor f 3.000.- en dat is, vergeleken met de f 5.800.- die voor Neerbeek in die jaren betaald werd, een aanduiding, dat het groter was dan het gemiddelde woonhuis van nu. Mr Donker Curtius, advocaat, die in 1860 tijdelijk verblijf hield op zijn buitenplaats Leeuwenburg, koopt in 1860 ook Vreedelust, voorheen genaamd Neerbeek, benevens een perceel bouwland met woning en schuurtje, genaamd Sluisoord *'alles annex elkander staande, strekkende gedeeltelijk van de openbare weg en gedeeltelijk van de buitenplaats Leeuwenburg . . . belend ten oosten door de zogenaamde Zwarte Varkenslaan . . .'*

Op Sluisoord woonde ± 1850 als huurder de hovenier Gijsbertus van Rijn. We naderen, als we verder noordwaarts gaan, de Zogwetering d.w.z. de sloot die in de vorige eeuw nog die naam droeg. Langs die sloot loopt *'de laan naar Gansenhoef'* zoals dit pad na 1860 genoemd werd, toen Edward Huijdecoper van Nigtevecht, bewoner van Gansenhoef, het *'stuk grond, groot 14 roeden, 47 ellen met daarop staande bomen en houtgewas'* kocht. Grote delen van de uitgestrekte tuinen van de vroegere buitenplaatsen Hoogevecht en Otterspoor, die tussen Gansenhoef en Leeuwenburg lagen, werden in die jaren bij Gansenhoef getrokken. De woning aan het einde van de laan naar Gansenhoef was in de periode

1860-1920 boswachterswoning.

Voorbij de Zogwetering zijn we, althans in vorige eeuwen, in Tienhoven. Op een kaart van 1660 vonden we de volgende huizen met hun erf getekend: Koninxvelt aan het begin van de, later zogenoemde laan naar Gansenhoef, vervolgens Blijendaal, Uijterbuurt en Otterenburg (ter hoogte van de Joodse begraafplaats). Op kaarten en in akten en geschriften van latere datum dan 1660 zijn we alleen de naam Blijendaal tegengekomen. Ook Blijendaal was voor 1821 lange tijd in bezit van Portugees-Joodse families, o.a. van Abraham de Joseph Capadoce (koopacte 1821). In een akte van 1842 wordt Blijendaal beschreven als een huis van steen gebouwd, houten achterhuis en hooiberg. Maar ook wordt het elders hofstede en boerenhuizinge genoemd. De akte van 1916, waarbij het verhuurd wordt aan de latere eigenaar Dirk Koning, spreekt van een hoveniershofstede, bestaande uit woonhuis met schuur. Een buitenplaats zal het niet geweest zijn, maar waarschijnlijk wel een boerderij die verpacht werd door de bewoners van Neerbeek, zoals de boerderij Klein-Gansenhoef diezelfde functie had voor de buitenplaats Gansenhoef.

De Zwarte Varkenslaan die van de herberg Het Wapen van Maarssveen (zie slotartikel) liep tot de Zogwetering, werd voorbij Sluijsoort Laan naar Blijendaal genoemd, een aanwijzing dat deze boerenhofstede een plaats van betekenis was.

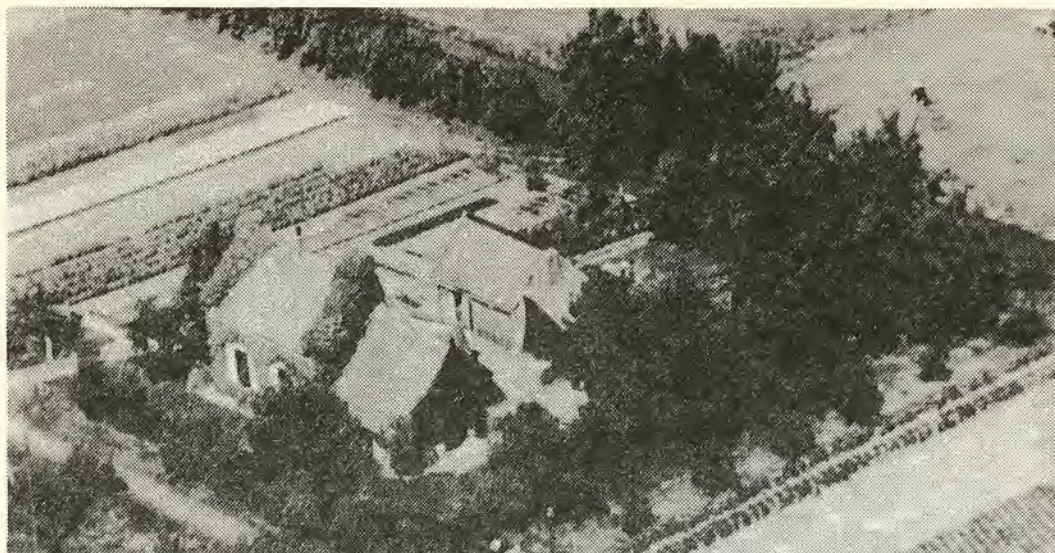

De hofstede Blijendaal vóór de restauratie.

De hofstede Blijendael ná de restauratie.

Een naoorlogse luchtfoto van Blijendael. In 1767 verhuurt Franco Mendes, wonende op Neerbeek zijn Hofstede Blijendael voor drie jaren - f 150 per jaar. In 1803 transporteert Jacob Franco Mendes Blijendael aan Abraham Capadoce. De hofstede bestaat dan uit: Een boerenhuizinge, erven en verdere betimmeringen, boomgaard, landerijen en bos, samen groot 14 morgen.

Blijendael, nu fraai gerestaureerd met behoud van de karakteristieke kenmerken van een hofstede, was waarschijnlijk in zijn oudste vorm een T-boerderij, waarvan het achterhuis, het bedrijfsgedeelte, door verval of brand vóór 1842 vervangen werd door een houten loods.

In jaargang 5 no. 4, schreven we dat de parnassijns van de Hoogduitse Synagoge door bemiddeling van de Portugees Franco Mendes, die op Neerbeek woonde, een Joodse begraafplaats kon aanleggen in Tienhoven. Zo ontstond het Jodenpad, dat enige honderden meters voorbij Blijendael sinds 1749 naar de oude begraafplaats loopt. Bij een gerechtelijke procedure in 1914 bleek, dat dit laantje abusievelijk ten name van Jhr Huijdecoper geregistreerd stond. Het werd daarom, op 30 september 1918, bij het kadaster overgeschreven ten name van de Nederlands Israëlitische Gemeente. Bij de begraafplaats behoorde een Reinigingshuisje, een schuurtje met pannendak, waar de baar werd opgeborgen. Volgens de 92-jarige heer Van Ginkel, ome Chris, die als zoon van Ernst van Ginkel op Blijendael geboren is, werd de baar onder het reciteren van psalmen vanaf het begin van het laantje gedragen. Zowel de Maarssense lijkkoets als de eenvoudige plattewagen, die

voor de armste families dienst deed, waren te breed voor het Jodenpad. Het dodenhuisje, na 1918 nog vervangen door een schuur met asfaltdak, is afgebroken. De begraafplaats werd in 1779 uitgebreid. Op het oudste gedeelte, met zijn bosgrond hoger gelegen dan het nieuwe gedeelte, liggen nog twee stenen zerken, waarvan een gebroken. Op het nieuwe gedeelte met zijn drassige veengrond (kadastraal no. 445) zijn geen tekenen te vinden dat hier tot in het begin van deze eeuw mensen hun laatste rustplaats vonden.

We willen ons artikel besluiten met gegevens over de bewoners die gedurende een bepaalde periode van de vorige eeuw in de eerder genoemde huizen hebben gewoond. Personalía kunnen van grote dienst zijn, als we ons een beeld willen vormen van het leven in de Vechtbocht in voorbije tijden. We beginnen met het huis waarover we slechts zijdelings gerept hebben toen de Zwarte Varkenslaan ter sprake kwam, de laan die van het begin van de huidige Machinekade langs de boezem loopt.

Het Logement Het Zwarte Varken, ook genaamd Het Wapen van Maarsseveen, lag sinds de 17e eeuw op het snijpunt van Zandpad en Machinekade. Het werd, na enige jaren leegstand, in 1815 gesloopt. In dit

De laatste hovenier van Bleyendaal - Dirk Koning - hier op weg in de Breedstraat naar de veiling.

logement was de gerechtskamer van Maarsseveen, waarvoor de herbergierse, de weduwe Reijnders, in 1796 f 25 aan huurpenningen ontving, zo lezen we in *'de Uitzettinge der extra en ordinaire dorpslasten van Nieuw-Maarsseveen'*.

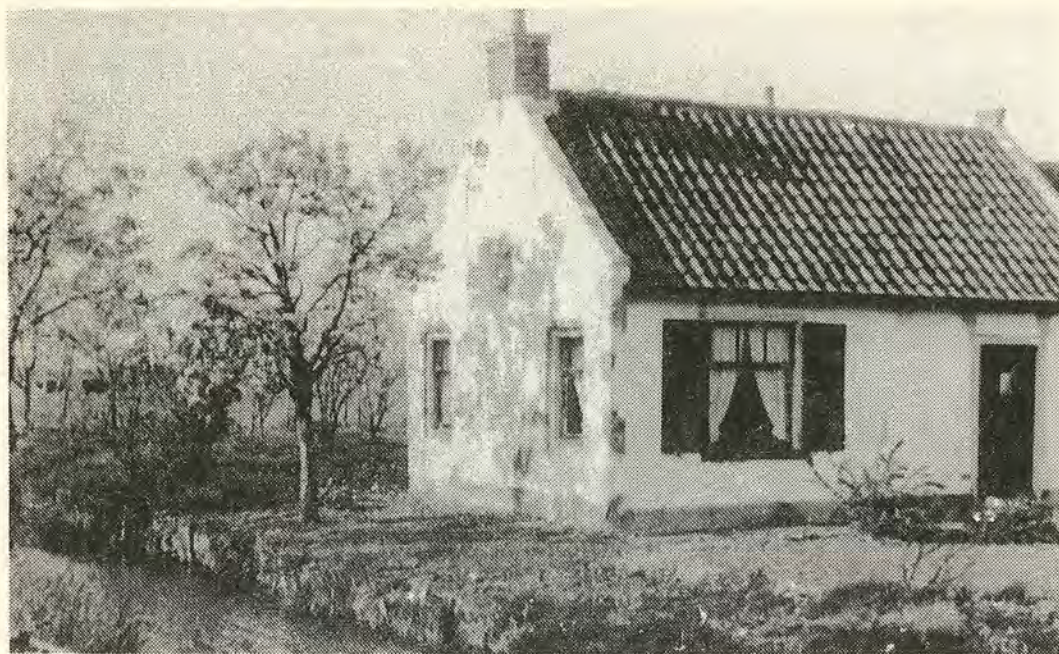
In 1809 was Coenraad Schalkwijk de logementhouder. We kwamen in officiële stukken ook de weidse naam Gerechtshuis tegen. Naast het gerechtshuis stond het wachtlokaal voor de nachtwachten. De naam Het Zwarte Varken geldt ook voor het nieuwe logement, dat kort na 1815 wordt gebouwd. Hier werd volgens een advertentie in de Utrechtse courant van 11 februari 1839 de publieke verkoop gehouden van de Portugese Synagoge. *'Op woensdag den 13 febr. 1839 des voormiddags te elf ure, zal men in het logement Het Zwarte Varken te Nieuw-Maarsseveen publiek verkopen: No. 1 Tot afbraak het kerkgebouw der Ned. Portugeesch Israëlitische Gemeente te Maarssen . . .'*

De naam Het Zwarte Varken werd gevoerd omdat het als gerechtshuis voorzien was van een uithangbord met het wapen van Maarsseveen, waarop een zwart everzwijn voorkomt. Toen Het Zwarte Varken woonhuis werd, kreeg het de naam Nooit Gedacht. In 1872 is die naam veranderd in Gerarda'shof. Nota-

riële akten vermelden het als een herenhuis, waar in 1863 Stoltenhof woonde, gepensioneerd majoor der infanterie. In het begin van deze eeuw, toen het Buitenlust genoemd werd, woonden er drie gezinnen, waaronder de grootmoeder van de familie Buijs, Lucia Quick. Op Geesbergen woonde in 1850 - 1863 Willem G. van der Muelen, geb. 1797, rentenier, gehuwd met Geertruida Hoffman (1799). Inwonend twee dienstboden. Na 1863 J. Wiggers, geneesheer. De familie Wesseling, waaronder 9 kinderen, die van 1842 tot 1853 op Leeuwenburg woonde, werd in haar strijd om het bestaan, geholpen door de huisonderwijzer Hendrik van Doorn, 5 dienstboden en een tuinman. Op Neerbeek woonde van 1841 tot 1860 de familie Van Kenkel, R.K., vader, moeder en zoon, bijgestaan door twee dienstboden en twee tuinlieden. Vader was koopman in ruste.

Sluijsoort (ook gespeld Sluisoord) werd in dezelfde tijd bewoond door: Gijsbertus van Rijn (geb. in 1827), R.K., hovenier, gehuwd met Gerarda Kok (1819) uit Zeist. In 1852 werd hier Hermanus Cornelis geboren en in 1854 Joannes. Tot 1850 woonden bij hen in: Cornelia Hagestein (1795) werkster, R.K. en

Hovenierswoning aan de Machinekade. Hendrikus G. Groeneveld (1917-1936), Otten (1936-1938), Jacobus de Graaf (1938-1960). Na de sloping bouwde de heer De Bont hier een bungalow.

haar zoon Johannes. Later komen hier respectievelijk de familie Van Dijk en Van Ginkel.

De boswachterswoning aan de laan naar Gansenhoef is waarschijnlijk omstreeks 1860 gebouwd. Daar woonden respectievelijk de jachtopzieners Snel en Zijtveld. Later komt hier de familie Buijs.

Blijendael wordt in de verkoopakte van 1842 genoemd als een perceel in drie gedeelten verhuurd, respectievelijk aan Herman van Rijn, Johannes van Leersum en J. van Eeden. Uit deel 5 van het bevolkingsregister van Tienhoven blijkt, dat tot de komst van hovenier Dirk Koning, hier mensen met zeer beperkte woonruimte genoeg moesten nemen. Het grote gezin van Ernestus van Ginkel (10 kinderen), op Blijendael gekomen in 1885, woonde nog vrij comfortabel vergeleken met de andere gezinnen. Ernestus moest Blijendael wel delen met de weduwe Oostveen en haar dochter en zoon. In het gebouw tje achter het huis, voor de helft koestal, woonde polderwerker Petrus Bernaards, gehuwd met Petronella Buijs, en twee dochters. In het huisje weer daarachter de familie Van de Broek.

Op vele plaatsen in Maarssen hebben tot ver in onze eeuw grote gezinnen in één kamer gewoond waar gekookt en gewassen werd; het water moest dan wel bij de pomp buiten gehaald worden, een gemeenschapspomp die met het 'toilet' in de naaste omgeving ook door buurtbewoners gebruikt werd. Slaapgelegenheid? - ouders in de bedstee en de kinderen groot en klein, op het vlierinkje met boven hun legerstee het onbeschoten pannendak.

Zo waren ook bij de Vechtbocht de tegenstellingen groot. Ome Chris van Ginkel kan hierover veel en goed vertellen. Toen hij van Blijendael naar Peerlenburg bij de Klokjeslaan was verhuisd, werkte hij enige tijd in de tuinen van kasteel Haarzuilens, waar hij sloten moest graven. Iedere morgen moest hij stipt om zeven uur present zijn. Tijdens zijn dagelijkse voettochten, heen en terug, heeft hij ruimschoots de tijd gehad om over de tegenstellingen die vooral in zijn jeugd erg groot waren, na te denken, maar daarover later meer.

Dick Dekker

**SPECIAALZAAK IN
LUXE GESCHENKEN
A.v.d.Bosch Olijve**

Diependaalsedijk 1-b, Maarssen, tel. 61632

radio- en tv - speciaalzaak

B. Huis in 't Veld - Diependaalsedijk 1

Winkelcentrum "De Specht"
Tel. : 68680

Maarssenbroek

Maarssen — Telefoon 03465 - 62081

g.ter wee

parkweg 15 maarssen
telefoon 61301

In het pand waar nu Café Ome Klaas zijn klanten een gastvrij onthaal bezorgt is al sinds 1780 een horecabedrijf gevestigd. In die tijd nog een herberg. Maar steeds stond en staat nog een goede dienstverlening aan de klant voorop.

Wij verzorgen uw koud buffet, fondue en barbecue op uw personeelsavonden, verjaardagspartij of huwelijksfeest wilt u liever de gewone Hollandse pot, ook dat kan. Er is accommodatie voor circa 60 personen. Een partijtje biljart? Kom rustig eens binnen en misschien wordt u wel lid van de bij ons spelende biljartvereniging.

U kunt altijd reserveren! in

CAFÉ OME KLAAS

**Op de Lange Gracht 43 in Maarssen
of telefonisch 03465-61409 of 62019**